

Екінші деңгейде банктерде тәуекелдерді басқару және ішкі бақылау жүйелерінің болуына қойылатын талаптар туралы нұсқаулықты бекіту жөнінде

Күшін жойған

Қазақстан Республикасының Ұлттық Банк басқармасының 2003 жылғы 6 желтоқсандағы N 434 қаулысы. Қазақстан Республикасы Әділет министрлігінде 2003 жылғы 30 желтоқсанда тіркелді. Тіркеу N 2653. Қаулының күші жойылды - ҚР Қаржы нарығын және қаржы ұйымдарын реттеу мен қадағалау агенттігі Басқармасының 2005 жылғы 30 қыркүйектегі N 359 қаулысымен (қолданысқа енгізілу тәртібін 4-тармақтан қараңыз).

Ескерту: Қаулының күші жойылды - ҚР Қаржы нарығын және қаржы ұйымдарын реттеу мен қадағалау агенттігі Басқармасының 2005 жылғы 30 қыркүйектегі N 359 қаулысымен (қолданысқа енгізілу тәртібін 4-тармақтан қ а р а ң ы з) .

Қазақстан Республикасының банктік заңдарын жетілдіру мақсатында, Қазақстан Республикасы Ұлттық Банкінің Басқармасы қаулы етеді:

1. Екінші деңгейдегі банктерде тәуекелдерді басқару және ішкі бақылау жүйелерінің болуына қойылатын талаптар туралы нұсқаулық бекітілсін.

2. Осы қаулы 2004 жылғы 1 қаңтардан бастап күшіне енеді.

3. Қаржылық қадағалау департаменті (Бахмутова Е.Л.):

1) Заң департаментімен (Шәріпов С.Б.) бірлесіп осы қаулыны Қазақстан Республикасының Әділет министрлігінде мемлекеттік тіркеуден өткізу ш а р л а р ы н қ а б ы л д а с ы н ;

2) Қазақстан Республикасының Әділет министрлігінде мемлекеттік тіркеуден өткізілген күннен бастап он күндік мерзімде осы қаулыны Қазақстан Республикасы Ұлттық Банкінің аумақтық филиалдарына, Қазақстан Республикасының екінші деңгейдегі банктеріне, "Қазақстан қаржыгерлер қауымдастығы" заңды тұлғалар бірлестігіне және Қазақстан аудиторлар п а л а т а с ы н а ж і б е р с і н .

4. Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі басшылығының қызметін қамтамасыз ету басқармасы (Терентьев А.Л.) және Құжаттамалық қамтамасыз ету және бақылау басқармасы (Жерембаев Е.Е.) осы қаулыны Қазақстан Республикасының ресми бұқаралық ақпарат құралдарында және Қазақстан Республикасы Ұлттық Банкінің баспасөз басылымдарында жариялауды қ а м т а м а с ы з е т с і н .

5. Операция басқармасы (Төлеутаева Ә.Қ.) Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі басшылығының қызметін қамтамасыз ету басқармасының бюджеті (шығыстар сметасы) есебінен қабылданған шешім туралы ақпаратты жариялауға байланысты шығыстарды төлесін.

6. Осы қаулының орындалуын бақылау Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі Төрағасының орынбасары Ә.Ғ.Сәйденовке жүктелсін.

Ұ л т т ы қ Б а н к

Төрағасы

Қазақстан Республикасының
Ұлттық Банкі Басқармасының
"Екінші деңгейдегі банктерде
тәуекелдерді басқару және
ішкі бақылау жүйелерінің
болуына қойылатын талаптар туралы
нұсқаулықты бекіту жөнінде"
2003 жылғы 6 желтоқсандағы
N 434 қаулысымен бекітілген

Екінші деңгейдегі банктерде тәуекелдерді басқару және ішкі бақылау жүйелерінің болуына қойылатын талаптар туралы нұсқаулық 1-тарау. Жалпы ережелер

1. Осы Нұсқаулық Қазақстан Республикасының "Қазақстан Республикасындағы банктер және банк қызметі туралы" Заңына сәйкес әзірленді және екінші деңгейдегі банктердің сақтауы үшін тәуекелдерді басқару жүйелерінің болуына қойылатын міндетті талаптарды белгілейді.

2. Осы Нұсқаулықтың мақсаты тәуекелдерді басқару және ішкі бақылаудың теңбе-тең жүйесін банктерде қалыптастыруға қойылатын ең төменгі талаптарды және банктер мен банктік топтардың тәуекелдерін олар жүргізетін операциялардың түрін және көлемін ескере отырып, тиімді айқындауды, бағалауды және шектеуді қамтамасыз ететін, банктерде және банктік топтарда тәуекелдерді бақылау әдістерін қолдануды қарастыратын ішкі бақылауды ұйымдастыруға қойылатын қосымша талаптарды айқындау болып табылады.

3. Осы Нұсқаулықтың талаптары тізбесін қаржы рыногын және қаржылық ұйымдарды реттеу мен қадағалауды жүзеге асыратын мемлекеттік орган (бұдан әрі - уәкілетті орган) бекіткен кез келген халықаралық рейтинг агенттіктерінің "А" деңгейінен төмен емес ұзақ мерзімді рейтингі бар Қазақстан Республикасының резидент емес қаржылық ұйымдарының еншілес ұйымы болып табылатын банктердің қызметіне қолданылмайды.

4. Осы Нұсқаулықта мынадай ұғымдар пайдаланылады:

1) тәуекелдерді басқару жүйесі - бұл процеске төрт негізгі элемент кіреді: тәуекелді бағалау, тәуекелді өлшеу, тәуекелді бақылау және тәуекел мониторингі ;

2) кредит тәуекелі - заем, лизинг, факторинг, форфейтинг, ломбард операцияларын, банктік кепілдік беру операциялары мен басқа да операцияларды жүргізу кезінде өзіне алынған ақша міндеттемелерін орындау бойынша шарттың (келісім-шарттың) бастапқы талаптарын клиенттердің бұзуы салдарынан болған шығыстардың (шығындардың) туындау тәуекелі;

3) проценттік тәуекел - сыйақы ставкаларының қолайсыз өзгеруі салдарынан туындаған шығыстардың (шығындардың) туындау тәуекелі, оның ішінде:

банктің орналастырған активтері мен тартылған міндеттемелерін (белгіленген сыйақы ставкалары кезінде) қайтару және өтеу мерзімдерінің сәйкес келмеуінен шығыстардың (шығындардың) туындау тәуекелі;

банк активтері бойынша, бір жағынан, және міндеттемелері бойынша екінші жағынан ставкалардың әр түрін (өзгермелі не белгіленген) банктің қолдануы салдарынан шығыстардың (шығындардың) туындау тәуекелі;

өзге тең жағдайларда ұқсас баға сипаты бар құралдардың бірқатары бойынша алынатын және төленетін сыйақыны есептеу және түзетудің түрлі әдістерін қолдануға байланысты негізгі тәуекел;

4) өтімділікті жоғалту тәуекелі - банктің өз міндеттемелерін орындамауы не уақтылы орындамауына байланысты тәуекел. Өтімділікті жоғалту тәуекелін басқару кезінде банктің ағымдағы өтімділігі бақылауға алынады, сондай-ақ сыйақы алуға (төлеуге) байланысты орналастырылған және тартылған ақшалардың, кірістер мен шығыстардың мерзімдері салыстырылады;

5) операция тәуекелі - ішкі бақылау ұйымдарына қойылатын талаптарды банктің бұзуы (сақтамауы) салдарынан болған шығыстардың (шығындардың) т у ы н д а у т ә у е к е л і ;

операциялық (компьютерлік) жүйелердегі елеулі іркілістердің туындауына байланысты тәуекелдер де операция тәуекеліне кіреді;

6) валюта тәуекелі - банк өз қызметін жүзеге асырған кезде шетел валюталары бағамдарының өзгеруіне байланысты болған шығыстардың (шығындардың) туындау тәуекелі. Шығыстардың (шығындардың) қаупі құндық көріністе валюталар бойынша банктердің позицияларын қайта бағалаудан пайда б о л а д ы ;

7) баға тәуекелі - қаржы құралдарының рыноктық құнына әсер ететін қаржы рыноктарының жағдайы өзгерген жағдайда пайда болатын қаржы құралдары портфельдері құнының өзгеруі салдарынан болған шығыстардың (шығындардың) т у ы н д а у т ә у е к е л і ;

8) елдің (трансферт) тәуекелі - шетел мемлекетінің немесе шетел мемлекеті резидентінің банк алдындағы қаржы тәуекелдеріне қатыссыз себептер жөнінде міндеттемелер бойынша төлем қабілетсіздігі немесе жауап беру ниетінің болмауы салдарынан болған шығыстардың (шығындардың) туындау тәуекелі;

9) құқықтық тәуекел - банктің Қазақстан Республикасы заңдарының талаптарын бұзуы не банк тәжірибесінің оның ішкі құжаттарына сәйкес келмеуі, ал Қазақстан Республикасы резидент еместеріне қатысты - басқа мемлекеттер заңдарының талаптарын бұзуы салдарынан болған шығыстардың (шығындардың) туындау тәуекелі;

10) бедел тәуекелі - қоғамдық жағымсыз пікірдің немесе банкке сенімнің төмендеуі салдарынан болған шығыстардың (шығындардың) туындау тәуекелі;

11) фронт-офис - негізгі функциясы банк клиенттерімен мәміле жасау болып табылатын банктің бөлімшесі;

12) бэк-офис - негізгі функциясы фронт-офистен алынған бастапқы құжаттар негізінде қосалқы есепте жасалған операцияларды тіркеу болып табылатын банктің бөлімшесі;

13) гәп - сыйақы ставкаларының өзгерісіне ұшыраған немесе белгілі бір мерзім ішінде өтеуге жататын банктің активтері мен міндеттемелерінің көлемін салыстыру негізінде банктің процент тәуекелін және өтімділікті жоғалту тәуекелін өлшеу әдістері;

14) стресс-тестинг - банк қызметіне әсер етуі мүмкін ерекше, бірақ ықтимал оқиғалардың банктің қаржы ережелеріне қарымды ықпалын өлшеу әдістері;

15) бэк-тестинг - көрсетілген операцияларды жасаудан болған ағымдағы (нақты) нәтижелермен банк операциялары бойынша тарихи деректерді пайдалану және есептелген нәтижелерді салыстыру арқылы тәуекелдерді өлшеу рәсімдерінің тиімділігін тексеру әдістері.

2-тарау. Тәуекелдерді басқару жүйелерінің болуына қойылатын талаптар

5. Банктің тәуекелді басқару жүйесінің болуы корпоративтік басқаруға осы Нұсқаулық талаптарының сәйкес, келуін, заем операцияларын жүргізу тәжірибесінің, қаржы құралдарымен операциялар жүргізу тәжірибесінің, активтер мен міндеттемелерді басқару тәжірибесінің болуын, ақпарат жүйелерінің және басқару ақпараты жүйелерінің қалыптасуын қарастырады.

6. Тәуекелдерді басқару және ішкі бақылау жүйесін ұйымдастыру осы Нұсқаулықтың 1-қосымшасында көрсетілген негізгі және қосымша талаптарға банктің сәйкес келуімен қамтамасыз етіледі.

7. Банктің заем операцияларын жүргізуі банкке сыйақы төлемімен немен сыйақы төлемінсіз қайтару жағдайында, оның ішінде борыштық бағалы қағаздар және басқа қаржы құралдарын сатып алу, кепілдік беру, аккредитив ашу, вексельді есепке алу және кредит тәуекеліне байланысты өзге де операцияларды жүргізу арқылы берілген банктік заем беруді және қаржыландырудың басқа түрлерін қарастырады.

Тәуекелдерді басқару жүйесі шеңберінде заем операцияларын жүргізу тәжірибесінің болуы осы Нұсқаулықтың 2-қосымшасында көрсетілген негізгі және қосымша талаптарға банктің сәйкес келуін қамтамасыз етеді.

8. Қаржы құралдарымен операциялар жүргізу баға тәуекеліне ұшыраған ықтимал сыйақы төлемдері бойынша бағалы қағаздар және өзге де қаржы құралдарын сатып алу/сату қарастырылады.

Активтер және міндеттемелерді басқару банктің активтері мен міндеттемелерін оның стратегиялық мақсаттарымен, оның ішінде олармен тәуекелдерге байланысты мақсаттарды сәйкес келтіруге бағытталған іс-шараларды жүргізу, сондай-ақ банк маржасын қажетті деңгейде ұстауды қарастырады.

Тәуекелдерді басқару жүйесі шеңберінде қаржы құралдарымен операциялар жүргізу тәжірибесінің болуы осы Нұсқаулықтың 3-қосымшасында көрсетілген негізгі және қосымша талаптарға банктің сәйкес келуін қамтамасыз етеді.

9. Ақпарат жүйесін және басқару ақпараты жүйесін қалыптастыруды қамтамасыз ету банкте бағдарламалық-техникалық кешеннің, қызметкерлердің және банк жүргізетін операцияларға бірдей, оның ішінде банктік операциялық тәуекелдерге ұшырау дәрежесін шектейтін ақпараттық-коммуникациялық жүйенің болуын қарастырады.

Тәуекелдерді басқару жүйесі шеңберінде банктің операциялық қызметінің, ақпарат жүйесін және басқару ақпараты жүйесін қалыптастырудың болуы осы Нұсқаулықтың 4-қосымшасында көрсетілген негізгі және қосымша талаптарға банктің сәйкес келуі кезінде рұқсат етіледі.

3-тарау. Қорытынды ережелер

10. Осы Ережемен реттелмеген мәселелер Қазақстан Республикасының заңдарына сәйкес шешіледі.

Екінші деңгейдегі банктерде тәуекелдерді басқару және ішкі бақылау жүйелерінің болуына қойылатын талаптар туралы нұсқаулыққа 1-қосымша

**Тәуекелдерді басқару және ішкі бақылау жүйесін
ұйымдастыруға қойылатын негізгі және
қосымша талаптар**

Негізгі талаптар

Қосымша талаптар

директорлар кеңесі ұзақ мерзімді стратегияны қалыптастырды;

директорлар кеңесі банк қызметінің стратегиясын бекітеді; банктің корпоративтік стратегиясында банк қызметінің қысқа мерзімді (бір жылдан кем) және ұзақ мерзімді (екі жылдан он жылға дейін) мақсаттары; банктің, ұзақ мерзімді стратегиясы жасалған және банк қызметіне бұрын жағымсыз әсер еткен факторларды алып тастау мақсатында үнемі жетілдіріліп отырады;

директорлар кеңесі талаптары корпоративтік басқарудың тиімділігін қамтамасыз ететін банк қызметін басқару саясатын белгіледі;

директорлар кеңесі банктегі мүдделер қайшылығын реттеу жөніндегі саясатты бекітті; директорлар кеңесі тәуекелдермен (кредит тәуекелі, процент тәуекелі, өтімділікті жоғалту тәуекелі, валюта тәуекелі) байланысты және банктің стратегиясына, саясатына және рәсімдеріне қайшы келетін немесе банкпен ерекше қатынастармен байланысты тұлғалар үшін жеңілдік жағдайларын туғызатын банк операцияларының мониторингін жүргізеді; директорлар кеңесі банкпен ерекше қатынастармен байланысты тұлғалар үшін жеңілдік жағдайларын туғызатын банк операцияларының мониторингін жүргізеді;

директорлар кеңесі директорлар кеңесінде құрылған комитеттер арқылы банк қызметінің мониторингін жүргізеді;

банктің ішкі ережелері мен рәсімдерін сақтауын бақылауды, ішкі және сыртқы аудиторлардың есептерді орындауын, уәкілетті органның ықпал ету шараларын және өзге де талаптарын жүзеге асыратын

ішкі аудит (бақылау) қызметі (бұдан әрі - ішкі аудит қызметі);
заем операцияларының талаптарын белгілейтін және бекітетін кредит комитеті заемдардың сапасын қадағалайды және банктің меншікті капиталының бес процентінен асатын заемдарды беруге алдын ала рұқсат береді;

Екінші деңгейдегі басқару болуына нұсқаулыққа 2-қосымша	және ішкі қойылатын	банктерде бақылау талаптар	тәуекелдерді жүйелерінің туралы
---	---------------------	----------------------------	---------------------------------

Заем операцияларын жүргізуге қойылатын негізгі және қосымша талаптар

негізгі талаптар

қосымша талаптар

банктің кредиттік тәуекелді бақылау жөніндегі саясаты бар

басқарма баланстық және баланстан тыс операциялар бойынша банктің және оның еншілес ұйымдарының кредиттік тәуекелге ұшырауына мониторингті жүзеге асырады; директорлар кеңесімен кредиттер сапасын бағалау рәсімдері белгіленді; директорлар кеңесі және басқарма провизияларды қалыптастыру және жіктелген активтерді есептен шығару рәсімдерін белгіледі; басқарма айына кемінде бір рет баланстық және баланстан тыс міндеттемелер бойынша банк активтерінің сапасына және кредит тәуекелінің деңгейіне талдау жүргізеді, банктік қаржы жағдайына кредиттік тәуекелдің әсер ету дәрежесін айқындайды;

директорлар кеңесі кредиттеумен байланысты банк

банктің кредит бөлімшесінің қызметкерлері мүдделер қайшылығы тәуекелін шектейтін рәсімдерді сақтау арқылы функционалдық

қызметкерлері
мүдделерінің
қайшылығы тәуекелін
шектейтін рәсімдер
белгіледі;

міндеттерін жүзеге асырады;
ішкі бақылау қызметі жылына кемінде бір рет
кредит бөлімшесі қызметкерлерінің мүдделер
қайшылығы тәуекелін шектейтін саясатты және
рәсімдерді сақтауына тексеру жүргізеді;

директорлар кеңесі
бақылау саясаты және
кредит тәуекелінің
мониторингі, оның
ішінде
шоғырландырылған
негізде бекітті;

тәуекелдерді басқару бөлімшесі тоқсанына
кемінде бір рет банктің кредит тәуекелін
шоғырландыруды анықтау мақсатында және
шоғырландырылған негізде, оның ішінде
заемшылар, экономика салаларында, ел/аумақ
бөлігінде есепті кезең ішінде жүргізілген
заем операцияларының мониторингін жүргізеді;
тәуекелдерді басқару бөлімшесі мониторинг
жүргізеді және тоқсанына кемінде бір рет
басқармаға және жарты жылда кемінде бір рет
- директорлар кеңесіне банктің кредит
тәуекелі, оның ішінде шоғырландырылған
негізде заемшылар, экономика салалары,
ел/аумақ бөлігі бойынша мәліметтерді
ұ с ы н а д ы ;

Екінші деңгейдегі
басқару және ішкі
болуына қойылатын
нұсқаулыққа 3-қосымша

банктерде тәуекелдерді
бақылау жүйелерінің
талаптар туралы

Қаржы құралдарымен операциялар жүргізуге қойылатын негізгі және қосымша талаптар

негізгі талаптар

қосымша талаптар

Директорлар кеңесі
қаржы құралдарын
сатып алу/сату
және баға
тәуекелі бойынша
операцияларды

қаржы құралдарын сатып алу/сату және баға
тәуекелі бойынша операцияларды басқарудың
ішкі саясаты:
банк активтерінің (міндеттемелерінің)
құрылымына байланысты өтімділік тәуекелін
айқындайды;

басқарудың ішкі саясатын бекітті;

банк активтерінің (міндеттемелерінің) құрылымына байланысты проценттік тәуекелді а й қ ы н д а й д ы ;
банк активтерінің (міндеттемелерінің) құрылымына байланысты валюта тәуекелін а й қ ы н д а й д ы ;
шоғырландырылған негізде туынды қаржы құралдарымен жүргізілетін операцияларға тән тәуекелдерді айқындайды;
баға тәуекелінің лимиттерін белгілеу әдістерін, рынок тәуекелі бойынша меншікті капиталдың жеткіліктілігін;
банктің рыноктық тәуекелін өлшеу кезінде пайдаланылатын модельдерді;
тәуекелдерді басқару бөлімшесінің директорлар кеңесіне және басқармаға шоғырландырылған негізде рынок тәуекелі бойынша банк позициясы туралы есептерді ұсынуының кезеңділігін айқындайды;

директорлар кеңесі
функционалдық, атап
айтқанда мәмілені
жүзеге асыратын фронт-
офис пен көрсетілген
операцияларды есепте
көрсетумен
айналысатын бэк-офис
арасындағы міндеттерін
бөлуге негізделген

қосарланған бақылау жүйесі:
фронт- және бэк-офистерді бөлуді;
бэк-офистің фронт-офистің операциялары
жағдайын уақтылы тексеру мүмкіндігін;
қосарланған бақылау жүйесі қатысушылары
арасындағы ықтимал келісімдерді
шектеу шараларын;
тәуекелдер мониторингі мен кастодиан
қызметін жүзеге асыратын фронт- және бэк-
офистерде және бөлімшелерде бір тұлғаның

Екінші деңгейдегі
басқару және ішкі
болуына қойылатын
талаптар туралы
4-қосымша

банктерде тәуекелдерді
бақылау жүйелерінің
талаптар туралы

Банктің операциялық қызметіне, ақпарат жүйесінің және басқару ақпараты жүйелерінің жұмыс істеуіне

қойылатын негізгі және қосымша талаптар

негізгі талаптар

қосымша талаптар

басқарма банк қызметін көрсету және олардың бухгалтерлік есебінің операциялық техникасы бойынша рәсімдерді бекітті;

ішкі рәсімдер реттейді: банктің өндірістік қызметіне басшылықты қамтамасыз ететін бөлімшені; банк операцияларын жүргізудің техникалық тәртібін; банк операциясының бухгалтерлік есебін; банк операциясына қосарланған бақылауды және олардың есебін реттейді;

банкте қолма-қол ақшамен жұмыс жөніндегі ақпарат жүйесі бар;

банк кассадағы ақшаны сейфте (қоймада) сақталатын журнал жазбаларымен салыстырып тексеруді жүзеге асырады; банк кассадағы қолма-қол ақшаның артық (кем шығу) жағдайын тексереді; банк банкоматтардың қолма-қол ақшамен қамтамасыз етуіне жауап беретін қызметкерлердің жұмысына бақылау жасауды жүзеге асырады;

басқарма қабылданған және берілген депозиттерді, дебиторлық және кредиторлық берешекті есепке алудың дұрыс жүргізілмеу және шынайы мүмкіндігін рәсімдерді

ішкі бақылау қызметі депозиттерді қабылдау/орналастыру, дебиторлық/кредиторлық берешек бойынша операцияларды жүргізудің техникалық операциясын олардың сақтауын бағалау мақсатында жарты жылда кемінде бір рет бөлімшелерге тексеру жүргізеді; көрсетілмеу шектейтін белгіледі;

банктің деректерді электрондық өңдеу жүйесін жоспарлау,

банктің деректерді электрондық өңдеу жүйесін жоспарлау, әзірлеу және жұмыс істеуіне қатысты ережелері мен

әзірлеу және жұмыс нұсқаулықтары бар;
істеуі бойынша ішкі
ережелері мен
нұсқаулықтары бар;

© 2012. Қазақстан Республикасы Әділет министрлігінің «Қазақстан Республикасының Заңнама және құқықтық ақпарат институты» ШЖҚ РМК